

Скубашевська О. С., Кротенко Л. Б.,
НПУ ім. М. П. Драгоманова, м. Київ

СТРУКТУРА ЗВ'ЯЗНОГО ПОСТМОДЕРНІСТСЬКОГО ДИСКУРС-ТЕКСТУ

У статті пропонується підхід до вивчення категорії зв'язності у постмодерністському дискурсі на матеріалі української та англійської мов, що спирається на антропоцентричний принцип. Дослідження полягає у побудові своєрідної багатокомпонентної структури, в якій кожен із компонентів посідає своє місце у якості реалізації когезії або когерентності. Термінологія та положення кожного компоненту у системі спирається на мовні та культурологічні дослідження постмодерністського тексту.

Ключові слова: категорія зв'язності, людина, текст, дискурс, постмодернізм.

В статье предлагается подход к изучению категории связности в постмодернистском дискурсе на материале украинского и английского языков, который базируется на антропоцентрическом принципе. Исследование заключается в построении своеобразной многокомпонентной структуры, в которой каждый из компонентов занимает свое место в качестве реализации когезии или когерентности. Терминология и положение каждого компонента в системе опирается на языковые и культурологические исследования постмодернистского текста.

Ключевые слова: категория связности, человек, текст, дискурс, постмодернизм.

In this article on approach to the investigation of coherence category in postmodern Ukrainian and English discourse based on anthropocentric principle is offered. The research is aimed at building a kind of multi-component structure, in which each of the components has its place according to its role in cohesion or coherence construction of the text. Terminology and position of each component in the system is based on language and cultural studies of postmodern text.

Keywords: coherence category, people, text, discourse, postmodernism.

Способи, за допомогою яких постмодерністи демонтують традиційні зв'язки всередині твору, відкидають звичні норми його організації. Метою даного дослідження є опис структури постмодерністського дискурс-тексту з точки зору реалізації категорії зв'язності на матеріалі англійської та української мов. Основною тезою нашого дослідження стало виділення так званих структурних лінгво-епістемних компонентів постмодерністського дискурсу, за допомогою яких може відбуватися опис дискурс-тексту і через які реалізується семантико-когнітивний зміст тексту і його категорія зв'язності. Під структурним лінгво-епістемним компонентом постмодерністського дискурсу розуміємо мовну одиницю із стилістичною функцією та семантико-когнітивним значенням, через яку реалізується закладений у неї епістемний прошарок певної семіосфери у текстовому дискурсі, і яка є елементом загальної структури.

Компоненти формують своєрідну структуру-каркас зв'язного дискурс-тексту, яка за природою свого походження є антропоцентрично-направленою. Оскільки Автор та Читач є настільки поєднаними, що текст стає продуктом колективної творчості – Автор його писав, закодувавши в ньому свій семантико-когнітивний шар інформації, а Читач читав, розкодував, і що він вилучив із цього процесу, відомо лише йому та оточуючим, що втягнуті у дискурсивне поле суперечки.

Вдалиий текст (той, що привернув увагу) перетворюється на істоту, що живе, розвивається та породжує нові тексти. Текст перетворюється на Людину, що набуває самостійності та живе власним життям. Структура Тексту має в такому разі відповідати структурі Людини, її основним антропоцентричним характеристикам та парадигматичній направленості. Зовнішня структура сучасного тексту має відповідати моделі людського спілкування та існування – про таке свідчать різноманітні коди: лінгвокультурний код діалогу та ін. Компоненти зв'язного тексту можуть віддзеркалювати (повторювати) антропоцентричні характеристики Людини (людські якості) та визначати модель, за якою відбуватиметься аналіз дискурсу та його складових.

Поділ категорії зв'язності на когезію (лінійна) та когерентність (вертикальна) дозволяє дослідити всебічно текст із позиції донесення інформації до читача – досягнення перлокутивного ефекту.

Мета статті: порівняння українського та англійського постмодерністського дискурс-тексту із позиції реалізації категорії зв'язності на основі структурних лінгво-епістемних компонентів, що дозволить виявити специфічні подібності та відмінності і допоможе розширити лінгвістичні знання про художній текст з точки зору семантико-когнітивних нашарувань у його семіосфері.

1. Когезія та засоби її реалізації в тексті

1.1. Спосіб реалізації когезії у постмодерністському тексті-дискурсі на основі структурного лінгво-епістемного компоненту *Слід*

Простір постмодерністського дискурсу характерний хаотичністю, нашаруванням багатьох значень референту, складністю дискурсивних образів, що виникають у процесі реалізації думки. Пошук основного знаку референту відбувається серед багатьох інших. Встановивши орієнтир, автор має розмотувати дискурсивний ланцюг у тому чи іншому напрямі, направляючи таким чином кроки адресату, ніби креслячи йому мапу і забезпечуючи перлокутивний ефект. Але у вихорі виникаючих образів референт ховається у численні відгалуження значень та пояснень – *сліди* референту. Пошук їх забезпечує істинне розуміння дискурсу.

Інтервал, який розділяє знак та явище, що визначається за допомогою нього, з плином часу (разом із використанням знаку у системі інших знаків, тобто у мові) перетворює знак у "*слід*" (термін постструктуралізму)

такого явища. У результаті слово втрачає свій прямий зв'язок із тим, що воно позначає, із референтом або із своїм "походженням", із причиною, що дала поштовх його породженню [2].

Слід – структурний лінгво-епістемний компонент постмодерністського дискурсу, який базується на визначенні основного "знаку" референту, його семантико-когнітивної сутності. Мовна задача компоненту *Слід* полягає у визначенні ядрового значення базової лексики або мовної конструкції з-поміж багатьох нашарувань. *Слід* дозволяє реалізувати такий рівень категорії зв'язності як *когезія* та висвітлити повне знакове поле референту. *Слід* у постмодерністському дискурсі реалізується через анафоричний та катафоричний вид зв'язку. Головні схеми-ідеї *Слиду* (рис.1, 2):

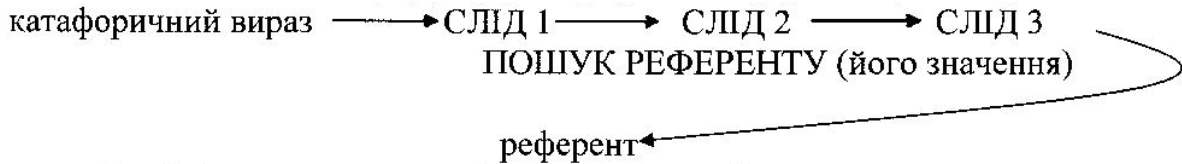

Рис. 1. Ланцюг пошуку референту при катафоричному зв'язку

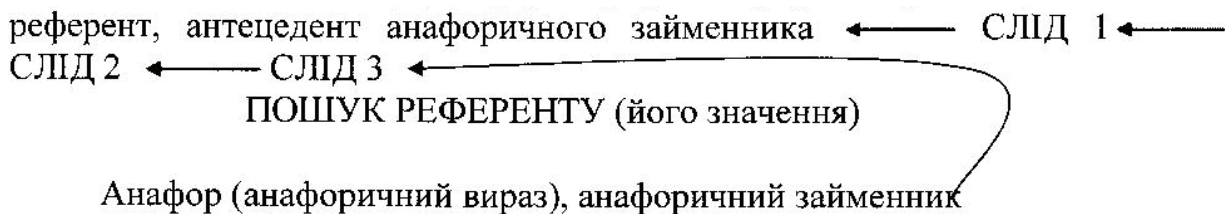

Рис. 2. Ланцюг пошуку референту при анафоричному зв'язку

Прикладом реалізації катафоричного та анафоричного типу зв'язку, а за допомогою нього і категорії зв'язності є НФС із оповідання у збірці С. Поваляєвої "Камуфляж в помаді" [3]:

Вісті з Горментасту

Мій мозок – це замок Горментаст, це мережа бійцівських клубів, мережа супермаркетів, електронна мережа, моє тіло – продукт розпаду життєдіяльності бактерій! Найдревніших істот Всесвіту. Вони – газди цієї планети, вони створюють графітті: розліле мереживо відбитків зображень.

Дискурсивний ланцюг, започатковано катафоричним виразом *мій мозок*, сенс якого повністю розкривається шляхом відсилання до подальшого тексту; далі йдуть *сліди*, що є означальними засобами для глибокої характеристики референту, його уточнюючого пошуку і вираженні вони словосполученнями на основі катафоричного зв'язку. Анафоричний зв'язок можна прослідкувати у наступній фразовій єдності, де інтерпретування анафоричного займенника *вони* можливе тільки за умови наявності референту *бактерії*. В даній НФС одночасно співіснують декілька референтів (*мій мозок, моє тіло, бактерії*), що схематично виглядає наступним чином (рис. 3.):

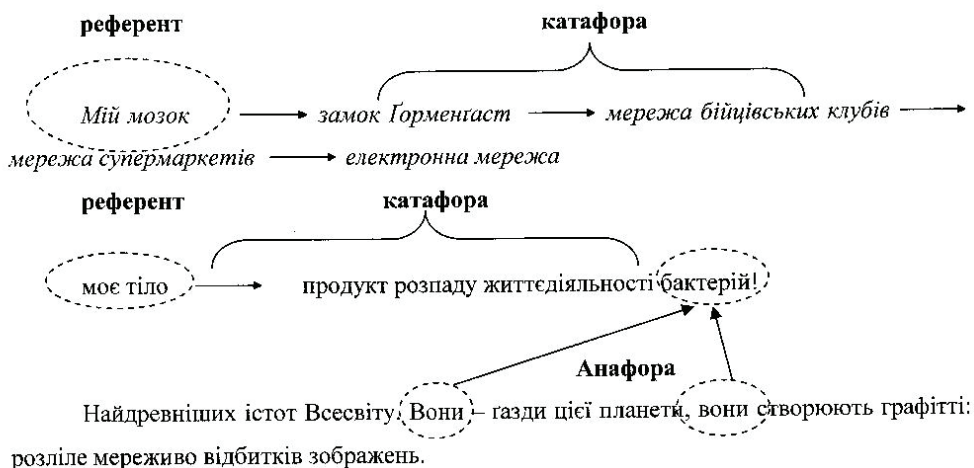

Рис. 3. Ланцюг пошуку референту в НФС із повісті "Камуфляж в помаді"

При катафоричному типі зв'язку значення референту у вигляді словосполучення "мій мозок", "моє тіло" є зрозумілим лише після прочитання наступних словосполучень, які розкривають зміст основного. Референт, виражений займенником "вони", розкривається тільки у випадку прочитання попередньої конструкції, в якій стає зрозумілим, що це – бактерії.

У НФС роману Хантера Томпсона “Страх та ненависть у Лас-Вегасі” (Hunter S. Thompson “Fear and Loathing in Las Vegas”) [8] спостерігається такий ланцюг пошуку референту (рис. 4):

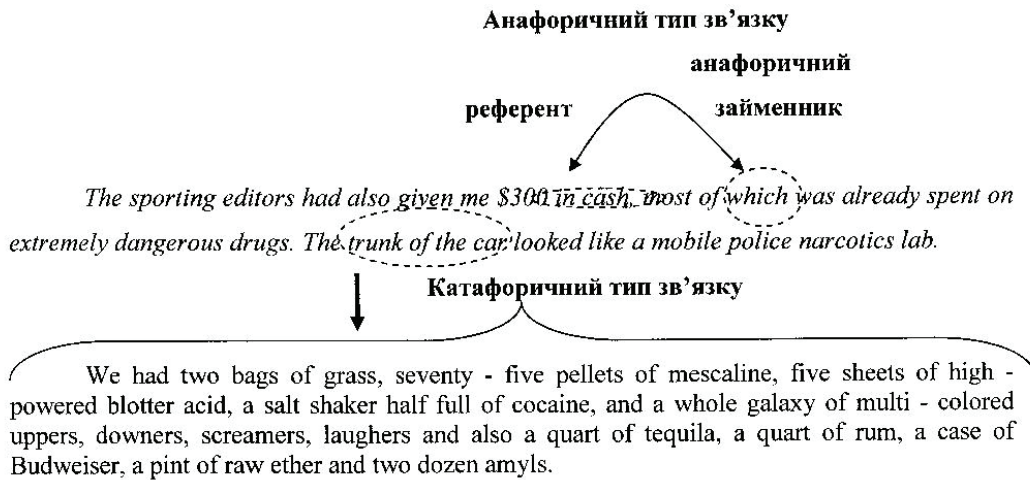

Рис. 4. Ланцюг пошуку референту в НФС із роману “Страх та ненависть у Лас-Вегасі”

У даному ілюстративному прикладі суть анафоричного займенника “which” розкривається лише після відсилання до попередньої частини складнопідрядного речення, з якого стає зрозуміло, що це “cash”. Сутність референта “trunk of the car” стає зрозумілим після прочитання наступного, “катафоричного” абзацу, з якого стає зрозумілим, що це не просто багажник автомобіля, а склад наркотиків і випивки.

При порівнянні випадків реалізації когезії на основі структурного лінгво-епістемного компоненту *Слід* через анафоричний та катафоричний тип зв'язку, стають очевидними наступні подібності та відмінності. Насиченість дискурсивного ланцюга нашаруваннями значень референту присутня як в українському, так і в англомовному постмодерністському дискурсі. Найкраще кількісність нашарувань передає саме катафоричний тип зв'язку. Наведені вище ілюстративні приклади передають відмінність у когнітивному змісті – більша абстрактність, метафоричність, образність українського та “чіткість”, “практичність” англомовного постмодерністського дискурсу.

1.2. Спосіб реалізації когезії у постмодерністському тексті-дискурсі на основі структурного лінгво-епістемного компоненту Аб'єкція

Людина сучасного інформаційного суспільства звикла до необмеженого шквалу інформації, несподіваних поєднань її та почала видавати власну інформацію подібно телебаченню: несподівано та швидко.

Основою дослідження формування образів дискурсу у свідомості стали теоретичні позиції Жака Лакана та Юлії Крістевої, яка приділяла увагу довербальній стадії становлення “суб'єкту, що говорить” [2]. Дослідники виділяли наступні стадії мовного становлення суб'єкта: *Аб'єкція – Уявне – Символічне – Реальне*, які відображають процес лінгво-психологічного розвитку людини, процес розвитку дискурсу, певного образу у дискурсивному полі, де *Аб'єкція* – початковий стан, вихідна точка, яка знаменує собою шлях створення нової дискурсивної магістралі, де *аб'єкт* – не просто один із поточних образів нарративу, а новонароджена думка, яка є лінгвістично новою. Розвиток такого когнітивного ланцюга може мати вираження у наступній схемі, яка пояснює подальші етапи, відповідно до досліджень вчених (рис. 5):

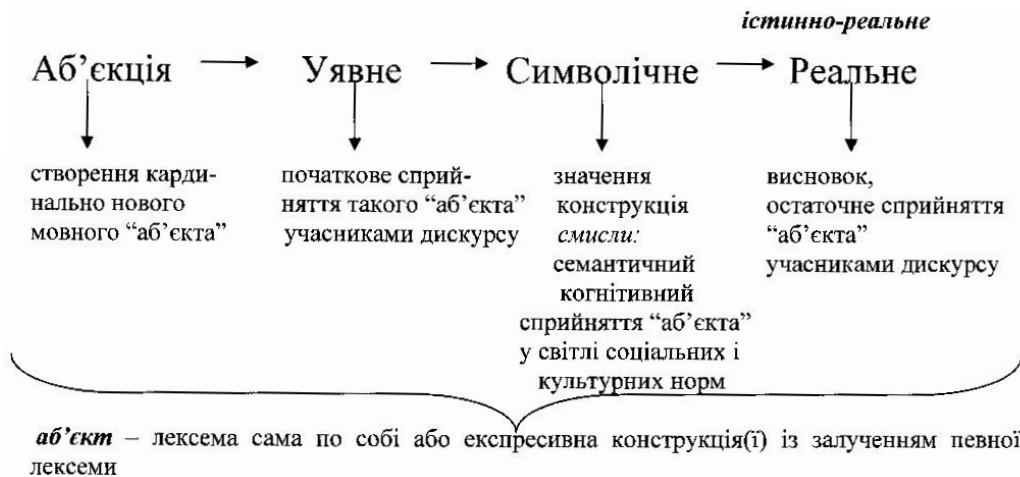

Рис. 5. Розвиток “аб'єкта” у дискурсивному полі

Ситуативна синонімія мовних одиниць одного когнітивного поля організовує етапи розвитку “аб’єкта” у дискурсі.

У романі Хантера Томпсона “Страх та ненависть у Лас-Вегасі” [8] компонент *Аб’єкція* реалізується у такій НФЄ (тут і далі НФЄ – надфразова єдність):

The only thing that really worried me was the **ether**. “аб’єкт” – „аб’єкція”

There is nothing in the world more **helpless and irresponsible and depraved than a man in the depths of an ether binge**. уявне символічне реальне

And I knew we’d get into that **rotten stuff** pretty soon. Probably at the next gas station. We had sampled almost everything else, and now - yes, **it was time for a long snort of ether**.

Схематичне зображення “аб’єкта” – лексеми *ether* у даному відрізку дискурсу наведено на рис. 6:

Рис. 6. Розвиток “аб’єкта” на прикладі НФЄ із роману Хантера Томпсона “Страх та ненависть у Лас-Вегасі”

Лексема *ether* (*ефір*) в одному когнітивному полі разом із ситуативними синонімами (словосполученнями *найбезпорадніший, безвідповідальний, розпусний чоловік, який “сидить” на ефірі, “гнила” справа*, експресивною конструкцією *same час “ковтнути” ефіру*, когнітивне ядро яких означає “людина на наркотиках”) поступово виявляє своє справжнє значення, власне семіотичне поле у даному конкретному випадку, виявляючись не просто хімічною речовиною із певними особливостями (ефір – органічна сполука, що представляє собою безбарвну летючу рідину з характерним різким запахом, що використовується в медицині, в парфюмерії і в техніці), а справжнім наркотиком, що перетворив двох здорових молодих хлопців на асоціальну сомнамбулу, і виштовхує читача до фіналу-висновку. Ситуативними синонімами їх можна вважати тому, що вони мають спільне семантико-когнітивне значення.

Прикладом реалізації категорії зв’язності через компонент *Аб’єкція* в українському постмодерністському дискурсі є частина глави *Сорок тисяч братів* із оповідання українського письменника-постмодерніста Василя Слалчука “Клітка для неба” [5, с. 76] у відповідності до попередньої схеми, де курсивом – сам художній текст:

Початкове
дискурсивне
семантико-
когнітивне
поле, виражене
за допомогою
лексеми
„люблю”,
вихідне
значення якої у
даному випадку
– кохання

– *Я люблю тебе.*
Ще ніколи з такою легкістю не вимовляв цих слів.
І ще ніколи ці слова не були настільки правдивими.
... *І я тебе люблю.*

Її відповідь окрилила мене.

Серафіта взяла мене за руку (у неї була скоріше дитяча, ніж жіноча звичка триматися за руку; вона ніби боялася загубитися), її великі очі косуленьки світилися ніжністю.

– *Ти мені як брат* → “аб’ект” – „аб’екція”

Доповнення не сподобалося мені. Тільки *інцесту* мені не вистачало.

– *Ні!* – сказав я. → символічне → уявне

Я ще не знав, що Серафіті не можна казати «ні».

– *Я не хочу бути твоїм братом.* → символічне

Тоді я вперше відчув, як Серафіта, не відбираючи руки, віддаляється від мене. Це було нестерпно. Ніби я вдарив її ножем, і вона помирає. Ніби я помираю.

– *Ти не перший, хто мене зрікається, – її очі зволожуються. – Та все одно до цього неможливо звикнути.*

– *Вибач, – сказав я.*

Пізніше мені часто доведеться просити в Серафіті прощення.

– *Ти – єдиний мій брат.*

Трохи дивно було це чути, оскільки вона сама мені розповідала, що має трьох рідних братів. (.....)

реальне кохання {я відчув, що готовий бути навіть одним із сорока тисяч її братів, аби тільки це давало мені право залишатися поряд із нею. (.....)

– *Ти і є – сорок тисяч моїх братів.*

Тепер уточнимо смисл лексеми “брат” даного дискурсу, її розвиток, що повторюючись та залучаючи до себе у семантико-когнітивну близькість інші лексеми та експресивні конструкції, виконує роль елемента зв’язки у тексті, виштовхуючи на фінальну значеннєву поверхню дискурсу остаточне поняття-результат (рис.7):

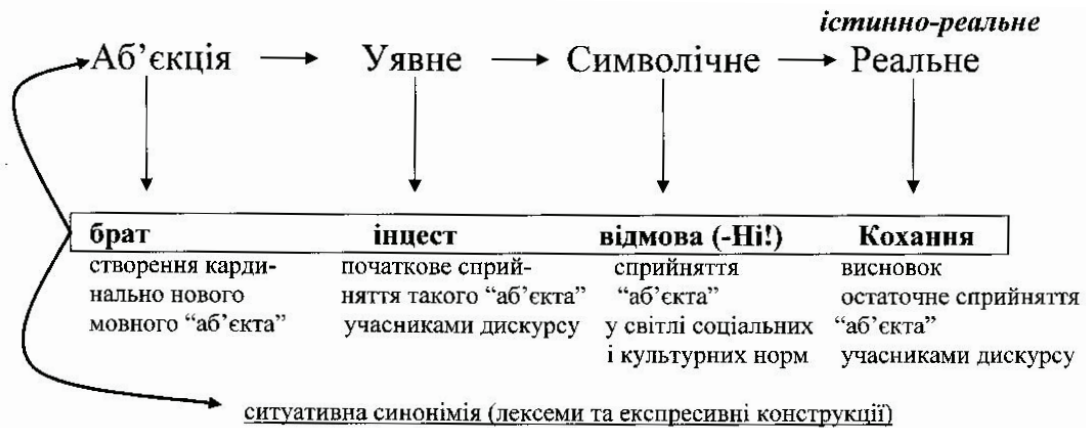

Рис. 7. Розвиток "аб'єкта" на прикладі глави із оповідання В. Слпчука "Клітка для неба"

У даному випадку лексема "брат" в одному когнітивному полі разом із ситуативними синонімами (лексемою *інцест*, запереченням у вигляді заперечної частки (-Ні!) та експресивної конструкції заперечного характеру (*Я не хочу бути твоїм братом*), а також експресивною конструкцією ствердного характеру, когнітивне ядро якої має значення "кохання") виштовхує читача до фіналу-висновку, що є тотожним початку: "любов" – "кохання". Ситуативними синонімами їх можна вважати тому, що вони мають спільне семантико-когнітивне значення взаємовідносин двох закоханих.

Порівнюючи два випадки реалізації когезії на основі структурного лінгво-епістемного компоненту *Аб'єкція* за допомогою ситуативної синонімії лексем та експресивних конструкцій в одному когнітивному полі, можна зробити наступні висновки. Як в українському, так і в англійському постмодерністському художньому дискурсі під час формування "аб'єкта", ситуативними синонімами можуть бути кардинально різні мовні одиниці, які, водночас, створюють однорідне семантико-когнітивне поле в семіосфері тексту.

2. Когерентність та засоби її реалізації в постмодерністському дискурсі-тексті

2.1. Спосіб реалізації когерентності у постмодерністському дискурсі-тексті на основі лінгво-епістемного компоненту *Влада*.

Шквал нової інформації у сучасному суспільстві та попереднє нагромадження досвіду призводять до ускладнення внутрішньої структури слова, як такого, а, отже, і самого дискурсу та його складових. У даному випадку – лексем, значення яких розкривають зміст дискурсу. Додаткові значення слова створюють нову систему, сигналізуючи про появу нового відгалуження у дискурсі, а отже, ускладнення досягнення перлокутивного ефекту, нового "завдання" для категорії зв'язності.

Як зазначає З.Я. Тураєва, існує здатність тексту, як структурно-семантичної єдності, виконувати вплив на мовні одиниці, що входять до його складу. Під впливом тексту в його елементах реалізуються нові, допоміжні, додаткові значення, які або існують у скритому латентному стані, або породжуються контекстом [6, с. 10-11]. Зв'язність тексту в такому випадку може реалізуватися за допомогою певної лексеми. Сама лексема несе в собі закодований текст, і такі тексти як "живі", самостійні організми у взаємовпливі здатні до формування якісно нового продукту. У поєднанні із епістемним, "архівним" [2] досвідом мовця з'являється новий інформативний прошарок. Багатозначне слово може містити у собі не просто значення, а лінгво-епістемний компонент.

Одним з таких аспектів постмодерністського дискурсу, який може розкрити прихований зміст слова, є лінгво-епістемний компонент *Влада*.

Можливість реалізації багатозначності лексеми з позиції лінгво-епістемного компоненту *Влада* зображує еволюціонування когнітивних смислів слова та можливість реалізації за допомогою нього глобальної зв'язності тексту на основі повтору лексем та семантико-когнітивних конструкцій. Вони "прошивають" увесь текст та поєднують усі його рівні разом із концепцією глобального впливу – бажанням Людини володарювати як над самим собою, так і над іншими, прагненням наголосити на власній точці зору. Прикладом для змалювання реалізації когерентності за допомогою лінгво-епістемного компоненту *Влада* може слугувати глава із оповідання Василя Слпчука "Кенгуру завбільшки з цвіркуна" [5]:

І зазирає в усі кутки і шпарини.

– Ти не бачила моєї скрипочки?

Ця подивовано вилупила очі, її руді брови стрибнули на маківку.

– Якої скрипочки?

– Що значить "якої"? У мене тільки одна скрипочка.

Брови у Цієї посунулися на потилицю.

– Та в тебе не те що скрипки, сурми мідної із роду не було! – затонуто вигукнула.

І не припиняє пошуку.

– Може, ти скажеш, що в мене і діда ніколи не було?

– До чого тут твій дід?

– До того, що це дід надіслав мені скрипочку з Канади.

– У тебе є дід у Канаді!!! – брови у Цієї впали на комірціць блузки.

(...)

Ночував І на килимку біля дверей. Засинаючи, він мріяв:

"Коли знайду **скрипочку** – Лана зіграє мені щось веселе. Лана гратиме на **скрипочці**, а я буду гортати ноти".

Актуалізація лексеми "скрипочка" (із однією варіацією – "скрипка") більше ніж один раз (загальна кількість – 7) на 2, 5, 7, 9, 15, 42 та 43 рядках має на меті ілюструвати "владне" бажання головного героя наполягти на своєму та досягнути власної мети (навіть якщо для цього потрібно посваритися із сестрою) за допомогою повтору, що означає прагнення владного впливу.

Оповідання Дональда Бартельмі "King of Jazz" [7] ілюструє бажання музиканта бути королем джазу, бажання настільки сильне, що словосполучення *king of jazz* з'являється на самому початку і ніби переслідує читача до самого кінця оповідання. Загалом у короткому оповіданні словосполучення з'являється 8 разів та 2 рази лексема *king* окремо у прямій мові героїв у структурно завершених, чітких, імперативних реченнях на 1, 2, 3, 15, 21, 28, 66, 80, 81, 111 рядках:

*Well I'm the **king of jazz** now, thought Hokie Mokie to himself as he oiled the slide on his trombone. Hasn't been a 'bone man been **king of jazz** for many years. But now that Spicy MacLammermoor, the old king, is dead, I guess I'm it. Maybe I better play a few notes out of this window here, to reassure myself. (....)*

*"The real epiphanic glow, such as is obtained only by artists of the caliber of Hokie Mokie, who's from Pass Christian, Mississippi. He's the **king of jazz**, now that Spicy MacLammermoor is gone." (....)*

*"What we gonna play, Hokie? You the **king of jazz** now, you gotta decide."*

"How 'bout 'Smoke'?" (....)

*"He refuses to play 'Smoke'! But Hokie Mokie is the **king of jazz** and he says 'Smoke'!"*

"Man, you from outa town or something? What do you mean you refuse to play 'Smoke'? How'd you get on this gig anyhow? Who hired you?" (....)

*"You ask him, I'm scared. You don't fool around with the **king of jazz**. That young Japanese guy's pretty good, too." (....)*

*"No, I got ears. I'm not mistaken. Hideo Yamaguchi is the new **king of jazz**."*

*"You want to be **king emeritus**?" (....)*

"You're my man, Hokie! That was the dadblangedest thing I ever saw!"

*"You're the **king of jazz** once again!"*

"Hokie Mokie is the most happening thing there is!" (....) [7].

Семантика слова *king* виконує функцію демонстрації панівного становища головного героя, якого він ледве не позбувся, але встиг повернути. Категорія зв'язності тексту у даному випадку реалізується через лінгво-епістемний компонент *Влада* на основі того, що лексема з'являється декілька разів, що є сполучником у семантико-когнітивному ланцюгові тексту. Лексема *king* у класичному розумінні означає "король", тобто володар, що панує у певній області, королівстві. У поданому до уваги прикладі лексема *king* також семантизує значення "король ситуації", "переможець".

Порівняння двох випадків реалізації когерентності на основі структурного лінгво-епістемного компоненту *Влада* за допомогою такої стилістичної фігури як повтор доводить, що як в українському, так і в англійському постмодерністському дискурсі проявляється бажання володарювати. В англійському прикладі таке бажання очевидніше, оскільки лексема *king* має пряме семантико-когнітивне "владне" значення. В українському прикладі семантико-когнітивне значення лексеми пом'якшене "ласкавою" формою вираження та стосується музики (*скрипочка*). І лише повторення такої лексеми 7 разів доводить, що у даному відрізьку постмодерністського дискурсу відбувається реалізація когерентності за допомогою саме компоненту *Влада*.

2.2. Код "діалогу" та "захисту власного Я" як засіб реалізації когерентності в постмодерністському дискурсе-тексті

Текст дорівнює Людині і навпаки. Знак Тексту може дорівнювати знаку особистості Людини, і знаки людського "Я" формують певний антропоцентричний код. Для "розшифровки" кодів особистості, що мають повне втілення у дискурсі, слід розглянути питання Людини та інформації у сьогоденні.

Людину, яка потонула в інформативному шквалі, яка зрозуміла, що сучасність нестійка й мінлива, яка вже перевантажена різноманітними спокусами, яка сама втратила орієнтир, можна звабити лише подібною до неї самої інформацією. Постмодерністська сучасність показала, що немає ніяких секретів чи потаємних аспектів людського буття, які б ще не були розтиражованими та які б ще могли шокувати громадськість. Але коли доволі всього забагато, то все важче й важче привернути увагу читача, це можна зробити лише порушивши правила, як у рекламі для телебачення: чим неочікуваніший образ, тим більше шансів привернути увагу. У текстах Постмодернізму діють ще два аспекти: 1) егоїзм та одночасно страхи за себе сучасної людини в епоху всіляких криз (страх бути не почутим, страх за своє власне "Я"); 2) людину вже більше не обмежують кордони моралі та поведінки. І Автор подає спочатку ту інформацію, яка стає найважливішою для нього самого – найемоційнішу частину власного нарративу. Автор вже не звертається до Читача "мій читачу". За допомогою такого прийому ніби починається приватна розмова, звужується дистанція між Читачем (Автором), Читач залучається до Тексту та емоційно переживає події. Читач ніби розмовляє із Автором у формі діалогу.

В даній роботі пропонується до уваги текстово-дискурсивний код "діалогу", який полягає у взаємодії між Читачем та Автором у просторі Тексту, додаючи до себе ще один код – "захисту власного Я". Код "діалогу" та код "захисту власного Я" покликані створити когнітивне поле тексту-дискурсу сучасного характеру, де є взаємодія наступних основних знаків:

– знак автора-співрозмовника у ситуації;

- знак читача-співрозмовника у ситуації;
- знак тексту – поля діяльності знаків;
- знак діалогу – форма реалізації мовної ситуації;
- знак Особистості Людини – знак власного “Я” як додаткова форма реалізації мовної ситуації.

Формування даних кодів у дискурс-тексті є реакцією людства на тривожність у світовідчутті, що зумовлено хаосом інформації, нестабільністю. І текст є мовним відображенням такої ситуації. Графічне зображення вищезазначеної думки матиме вираження у наступній схемі (рис. 8):

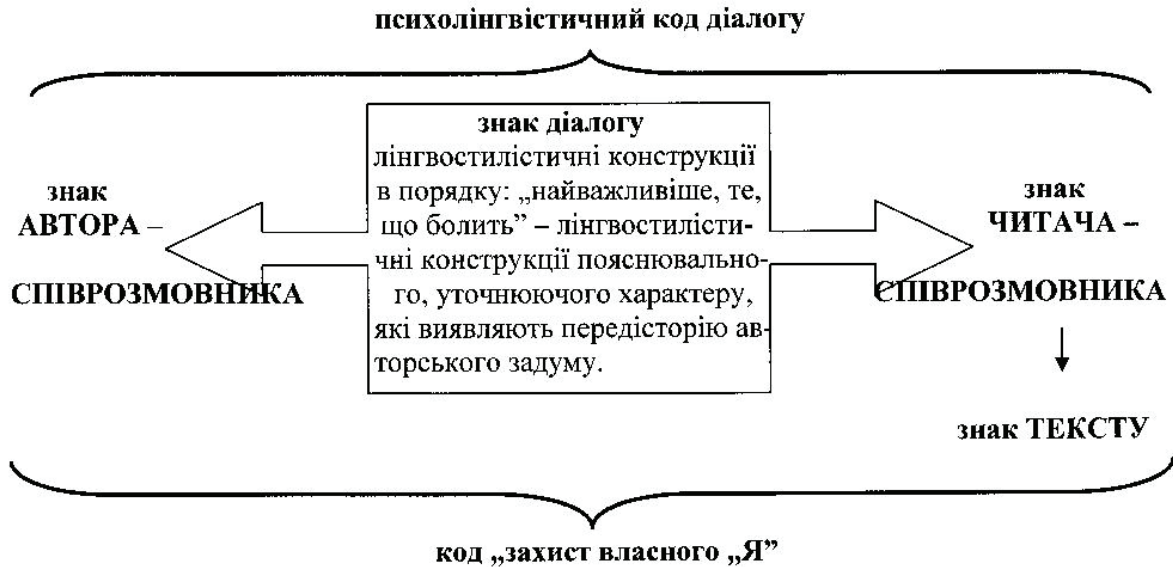

Рис. 8. Модель взаємодії Автора та Читача у просторі Тексту на основі коду “діалогу” та коду “захисту власного Я”

Код “діалогу” та код “захисту власного Я” складається із певних лінгвістичних сполук, що є знаками, складниками, а, отже, засобами розшифровки коду. Обидва ці коди проявляються на основі певного способу реалізації таких сполук, що буде ілюстровано в подальшому прикладами.

Аналіз українських та англійських творів постмодерністського напрямку показав, що у текстовому дискурсі формування основної думки (у вигляді структурно-змістової єдності) починається з появи основного змістового елемента на самому початку і реалізація його відбувається у вигляді встановлення відношень між позамовним об’єктом та мовними одиницями. Авторський образ, сформований у його свідомості, сприймається читачем на початку у вигляді кінцевого завершеного варіанту-“результату” без попереднього пояснення та “історії”. Раптова поява інформації у вигляді однієї семантико-граматичної конструкції ствердного характеру змушує автора приєднувати фразові конструкції уточнюючого та варіативного змісту для пояснення того, що відбувається, суцільним семантико-когнітивним змістовим потоком. Для ілюстрації вищезазначеного пропонується до розгляду наступна схема (рис. 9):

Рис. 9. Модель взаємодії двох рівнів реалізації дискурсу на основі кодів “діалогу” та “захисту власного Я”

I рівень – це текстовий авторський дискурс, який реципієнт отримує в першу чергу, II рівень – подальші семантико-граматичні конструкції пояснювального, уточнюючого характеру, які виявляють передісторію авторського задуму та поступово приєднуються до I рівня.

Ілюстративним прикладом порівняння реалізації когерентності можуть слугувати твори Тараса Прохаська (український письменник-постмодерніст, перший в Україні лауреат премії Джозефа Конрада) “Спалене літо”

та “The party”, “The school” Дональда Бартельмі. Перший абзац (НФС) оповідання “The party” Дональда Бартельмі можна поділити на смислові частини:

I went to a party and corrected a pronunciation. The man whose voice I had adjusted fell back into the kitchen. / I praised a Bonnard. It was not a Bonnard. / My new glasses, I explained, and I'm terribly sorry, but significant variations elude me, vodka exhausts me, I was young once, essential services are being maintained. Drums, drums, drums, outside the windows. / I thought that if I could persuade you to say “No,” then my own responsibility would be limited, or changed, another sort of life would be possible, different from the life we had previously, somewhat skeptically, enjoyed together [7].

Герой прийшов на вечірку для того, щоб переконати свою дівчину відмовитись від пропозиції і результатом цього були б певні зміни. В результаті він іронічно підкреслює, що лише вдосконалив свою вимову. А до цього, напившись, вихваляв якогось учасника вечірки, якого сплутав з іншим. Класичний підхід побудови дискурсу, на відміну від постмодерністського, вимагає послідовного малюнку подій. Але в даному випадку фінальна інформація подається раптово, на початку, без попереджень та передісторії.

У поданій до уваги схемі цифри 1, 2, 3, 4, 5 означають класичну послідовність фразових єдностей (рис. 10):

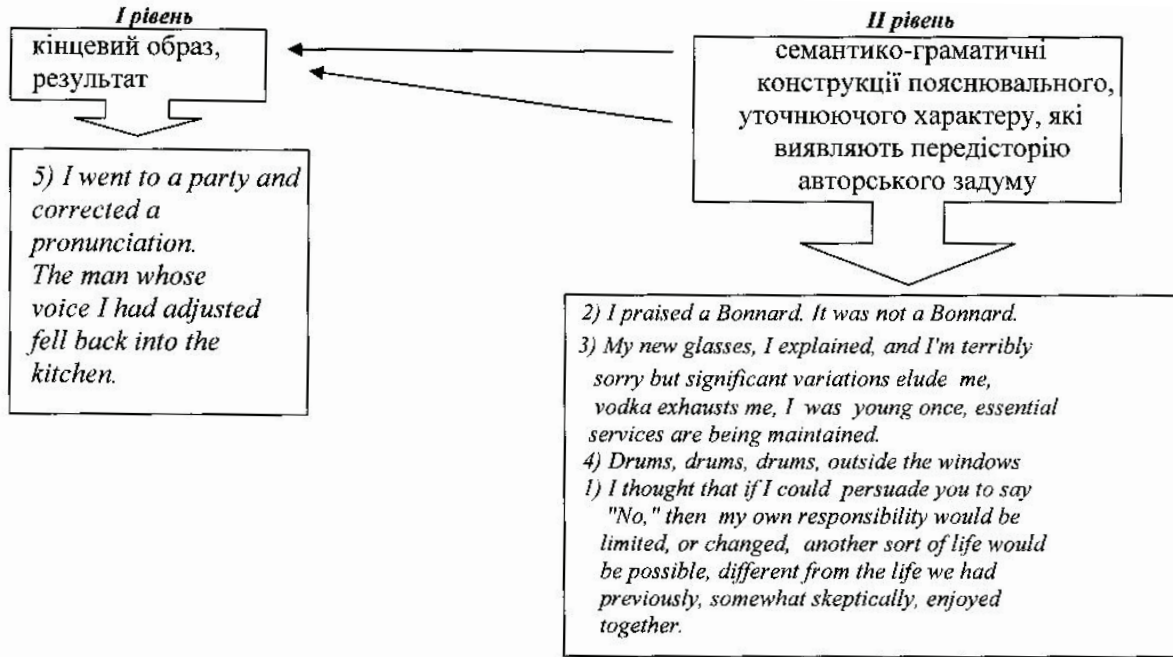

Рис. 10. Модель взаємодії двох рівнів реалізації дискурсу на основі кодів “діалогу” та “захисту власного Я” на прикладі оповідання Дональда Бартельмі “The party”

Розглянемо подібний приклад реалізації когерентності у творі українського постмодерністського письменника Тараса Прохасько “Спалене літо” [4, с. 16], користуючись тією ж схемою. Розділимо поданий текст на смислові частини (пунктуацію автора збережено):

*Це справді тавро осені./
Але що таке осінь? Осінь – привид.
Або: осінь – привид.
Або: осінь – провід./
У кожнім разі ми хотіли попрощатися. Наперед вибрали маленький підміський ресторанчик (маленький лісовий ресторанчик). /Хотілося думати, що стіни з чистого дерева пронизані випарами смажених грибів. До них – темне пиво.*

Поділ тексту на смислові частини умовний, оскільки автор пропонує змістові єдності у довільному порядку. У даному випадку метою автора є конекція лексичних одиниць: “осінь – гриби – прощання” для виявлення основної думки “осінь – це є прощання”. Автор надає лексичній одиниці “гриби” як семантичного, так і когнітивного значення: “смачна їжа осені”, “осінній знак того, що літо повністю завершилося – прощання”. Вивівши цю думку на передній план, автор приєднує для пояснення та уточнення певні фразові комбінації.

Герої прощаються після літа у затишному ресторані, де подають темне пиво і який пахне грибами. Когнітивне значення лексеми “гриби” – ознака осені, а, отже, завершення.

У поданій до уваги схемі цифри 1, 2, 3, 4, 5, 6 означають класичну послідовність фразових єдностей (рис.11):

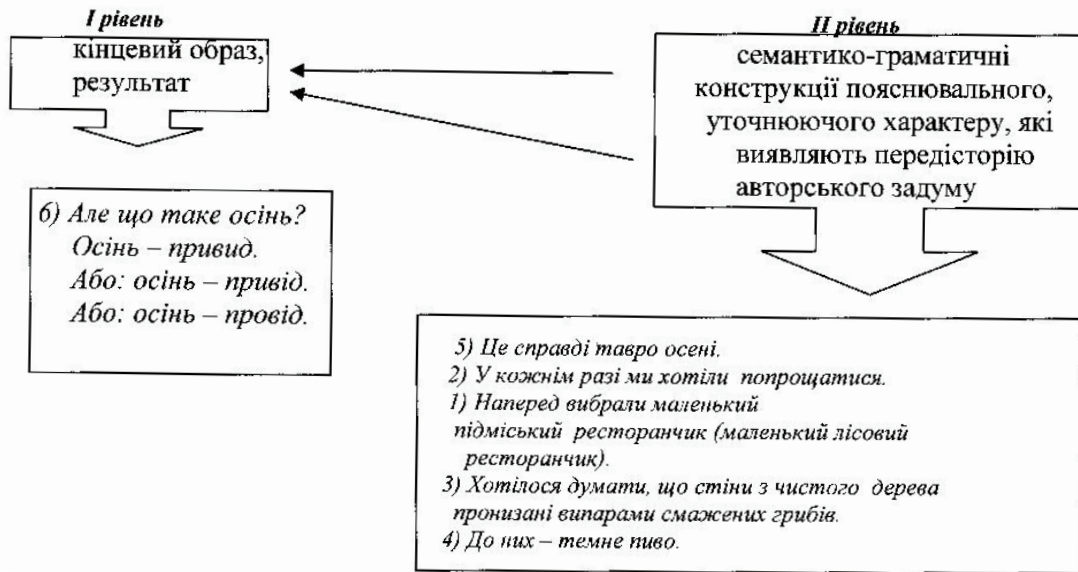

Рис.11. Модель взаємодії двох рівнів реалізації дискурсу на основі кодів “діалогу” та “захисту власного Я” на прикладі оповідання Тараса Прохасько “Спалене літо”

В результаті порівняння двох випадків реалізації когерентності на основі таких кодів у просторі постмодерністського дискурсу як код “діалогу” та “захисту власного Я” виявилось, що дворівнева конструкція побудови авторського дискурсу проявляє себе в обох випадках. І в обох випадках ситуація стосується тематики роз’єднання двох людей.

2.3. Реалізація глобальної зв’язності тексту на основі лінгво-епістемного “архівно-інтертекстуального” компоненту постмодерністського дискурсу-тексту – Імені тексту

Заголовок – перший знак авторського текстового твору, через який Текст сприймається Читачем. Заголовок – перший етап зв’язку між Текстом і Читачем, який започатковує інтерпретацію і розуміння Тексту.

Заголовок накопичує у собі “архівно-епістемний” досвід Автора твору та “архівно-епістемний” досвід Читача, який на базі такого досвіду будує мережу асоціацій, від чого починається сприймання твору.

Інтертекстуальна функція заголовку реалізує когерентність дискурсу-тексту на основі формування вертикальної лінії твору у вигляді актуалізації антропоцентрично-орієнтованого компоненту постмодерністського дискурсивного семіопростору – Імені тексту.

Заголовок, як ім’я та перший знак Тексту [6], узагальнює всю накопичену Читачем та Автором інформацію, що стосується тематики Тексту. Із позиції автора Тексту відбувається уніфікація “архівного” досвіду самого Тексту в лаконічне формулювання заголовку. Із позиції Читача Тексту відбувається, навпаки, розкриття усіх семантико-когнітивних змістових конотацій, які мають відношення до заголовку. Таким чином заголовок є ключем до розуміння Тексту і допомагає у досягненні перлокутивного ефекту, а, отже, – реалізації категорії зв’язності.

Дослідження прочитаних постмодерністських текстів виявило той факт, що їхні заголовки короткі та лаконічні (зберігаючи при цьому два значення – семантичне та когнітивне), як імена людей, емоційні у порівнянні із класичною літературою, культурний, семіотичний прошарок яких ще дозволяє довгі “задушевні” бесіди, а отже – імена, де буденна семіосфера ще не перевантажена такою кількістю значень та символів.

Прикладом може слугувати новела Тараса Прохаська “Від чуття при сутності” [4], де актуалізація інформації заголовку з’являється у вигляді лексеми *присутність*, словосполучення *відчуття присутності*, лексико-граматичної конструкції ствердного характеру: *Незважаючи на все це, Памва знав, що вони присутні, а він при сутності, і що незвичні прояви від чуття*. Нарощування когнітивно-семантичного змісту тут майже немає, а є поділ слів на складові, із чого виникає кардинально-нове значення, яке і пояснює зміст екзистенціальної мандрівки головного героя в реальності і поза нею.

Оповідання Емми Андіївської “Жонатий чоловік” є яскравим прикладом того, коли заголовок можна інтерпретувати лише після прочитання твору: головному герою друзі, перед тим як помирати, заповідають своїх дружин [1, с. 33]:

У мене кілька жінок, хоч я не мусульманин і не бігаміст, і донжуанство перечить моїй вдачі. Яюсь так склалося, що приятелі й знайомі, відходячи з цього світу і вважаючи, що я людина, на яку можна покластися, заповіли мені своїх дружин, а мені при смертному одрі не зручно було відмовлятися, і з часом у мене назбиралося стільки законних жінок, що я навіть усіх їх не знаю в обличчя.

Словосполучення "жонатий чоловік" жодного разу не зустрічається в основному оповіданні, лише у самому кінці є словосполучення "батько родини", що має близькоспоріднену семантико-когнітивну будову:

Єдине, що мені лишається, це бути гостинним до всіх, що до мене приходять, бо я ж батько родини.

В оповіданні Дональда Бартельмі "Wrote a letter" заголовок актуалізується лише раз із самого початку у неповному об'ємі без початкового займенника [7]:

I wrote a letter to the President of the moon, asked him if they had towaway zones up there.

Оповідання Дональда Бартельмі "Sentence" ілюструє актуалізацію заголовку у подібному прикладі повтору [7], де слово *sentence* актуалізується 15 разів. Повтор – найпоширеніший засіб актуалізації заголовку в основному тексті.

Аналіз даного оповідання визначає той факт, що не тільки форма, але й зміст оповідання відповідають його назві. Оформлене у вигляді величезного речення, смислові частини якого (розділені лише комами, дужками та тире) покликані відтворити сутність оповідання, де головний герой – речення, що живе як саме по собі, так і у переплетенні із іншими учасниками оповідання. Не зважаючи на те, що це – одне речення, автор встигає серед великої кількості метафоричних образів залучити ввідні смислові частини, тематика яких наступна:

- 1) тема взаємовідносин подружжя вранці і взагалі;
- 2) ситуація із слуханням гучної музики, в той час як іншим це заважає;
- 3) питання марнославства у суспільстві та порада "не скупитися" та давати людям шанс ухопити і свій шматок ласого пирога можливостей, після чого все хороше, зроблене тобою, повернеться сторицею;
- 4) домінування суспільства над особистістю;
- 5) проблема недостатньої якості освіти в плані викладання;
- 6) фемінізм, відстоювання жінкою своїх прав на певні особливості поведінки;
- 7) еротичні фантазії;
- 8) "архівні" культурологічні прошарки (згадка про виставу фокусника у 1845 році, художнє об'єднання Баухауз).

Висновок оповідання: речення – об'єкт, створений людиною. Речення у даному оповіданні є і самостійною особистістю, що рухається від сторінки до сторінки, і інструментом для створення дискурсу. Назва даного оповідання у семантичному та когнітивному плані має практично один і той самий зміст – речення. Реципієнт отримує поступове роз'яснення заголовку із самого початку оповідання, актуалізуючи його у вигляді повтору, але загальний семантико-когнітивний зміст нарощується поступово і стає зрозумілим лише із прочитанням всього об'єму оповідання.

При порівнянні реалізації когерентності за допомогою структурного лінгво-епістемного компоненту *Ім'я тексту* виявилось, що він надає можливість як українським, так і англомовним Текстам назвати своє *Ім'я*, охарактеризувати себе, що започатковує зв'язок Читача і Автора твору.

Висновки. Структура зв'язного постмодерністського дискурс-тексту виражена у наступній схемі (рис. 12):

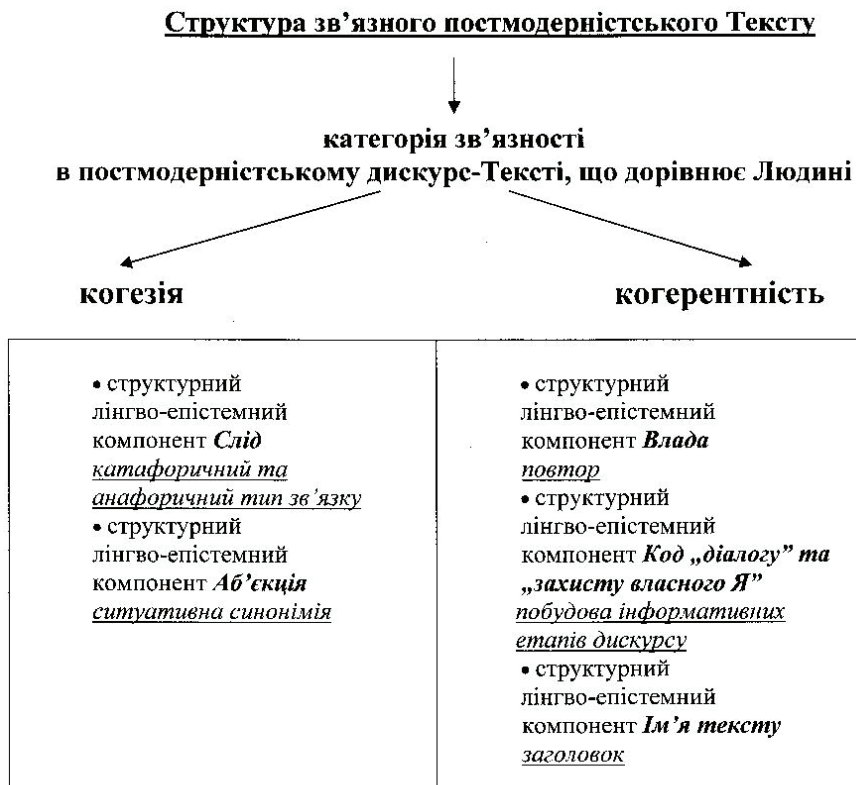

Рис.12. Структура зв'язного постмодерністського Тексту

Компонентність постмодерністського тексту-дискурсу вказує на багатогранність обраного для дослідження об'єкту. Компоненти постмодерністського тексту є як засобами реалізації категорії зв'язності, так і складовими структури, відповідають антропоцентричним характеристикам людини та впроваджують ще більш глибоке антропоцентричне спрямування у дослідженні мови.

Література:

1. Андієвська Е. Джалапіта: [вибрані твори] / Е. Андієвська. – Львів : ЛА “Піраміда”, на замовлення приватного підприємця Говди І. В., 2006. – 160 с.
2. Ильин И. П. Постмодернизм. Словарь терминов [Электронный ресурс] / Илья Петрович Ильин. – М. : INTRADA, 2001. – 383 с. – Режим доступа к кн. : terme.ru. – Заглавие с экрана.
3. Поваляєва С. В. Камуфляж в помаді; Наріжна В. Г. Безсмертя в місті N: [повісті] / С. В. Поваляєва, В. Г. Наріжна. – Харків : Фоліо, 2006. – 189 с.
4. Прохасько Т. Лексикон таємних знань. Новели / Тарас Прохасько. – Львів : Кальварія, 2006. – 192 с.
5. Слапчук В. Клітка для неба: [повісті] / Василь Слапчук. – Київ : Факт, 2007. – 280 с.
6. Тураева З. Я. Лингвистика текста: (Текст: структура и семантика) : [учеб. пособие для студентов пед. ин-тов по спец. № 2103 “Иностр. яз.”] / З. Я. Тураева. – М. : Просвещение, 1986. – 127 с.
7. Barthelme D. Sixty Stories / Donald Barthelme. – Penguin Books, 2005. – 451 p.
8. Thompson H. S. Fear and Loathing in Las Vegas [Электронный ресурс] / Hunter S. Thompson. – Random House, 1971. – 204 p. – Режим доступа к кн. : tululu.ru. – Заглавие с экрана.